

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ, МАЙСТЕРНОСТІ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

□ 2009

Гузій Н.В.

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ ФАХІВЦЯ В РАКУРСІ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний етап розвитку загальної та професійної акмеології, психології праці, професійної педагогіки, ергономіки характеризується суттєвим оновленням фундаментальних методологічних засад, посиленням їх особистісної спрямованості, відповідно до чого актуалізується потреба у модернізації вироблених підходів до розуміння складних явищ професіоналізації фахівця як динамічного процесу сходження людини до вершин професіоналізму, майстерності, досконалості. З психолого-педагогічної точки зору це пов'язується з формуванням професійно-важливих якостей фахівця, становленням професійного типу його особистості. Наповнення поняття професіоналізації соціологічним змістом переважно відображає конкретно-історичний етап еволюції професії, розвиток і перетворення професійної структури суспільства, виявлення специфічних характеристик професійних груп на рівні нормативних вимог до виконання людиною професійної ролі (В.В.Давидов, В.Г.Подмарков, В.Я.Суслов, В.Н.Турченко, Е.А.Шаповалов та ін.). На новому етапі суспільно-економічного розвитку з поступовим відходом від соціоцентризму, ідеологічних постулатів, відбувається потужна активізація суб'єктно-творчого начала будь-яких видів людської праці, оновлення їх соціально-психологічних механізмів, у зв'язку з чим набуває певної гостроти проблема визначення актуального типу й характеру детермінації професіогенезу, а також провідних факторів впливу на цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Психолого-педагогічний зміст взаємин людини з професією у сучасній науковій думці досліджується в руслі цілісної теорії професіоналізації, представлені працями В.О.Бодрова, Г.М.Кочетова, А.К.Маркової, Ю.П.Поваренкова, О.І.Турчинова, В.Д.Шадрикова та ін., яка, на думку її розробників, "покликана об'єднати всі дослідження з профорієнтації, профнавчання, профатестації та ін. в єдину систему на основі врахування всього комплексу факторів, що діють на людину в ході професійного становлення" [9, с. 107].

Професіоналізація загалом трактується вченими як цілісний неперервний процес становлення особистості фахівця, що розпочинається з моменту вибору і прийняття людиною професії та закінчується припиненням її активної трудової діяльності. Крім того, професіоналізація розглядається в літературі як один з векторів розвитку особистості, як процес становлення фахівця, як стан, ступень розвиненості професійних якостей для успішного сходження до вершин професіоналізму, – тобто професіоналізація співвідноситься як із процесами соціалізації, так і індивідуалізації особистості (Є.О.Климов, Г.М.Кочетов, Б.Ф.Ломов, А.К.Маркова, К.К.Платонов, Ю.П.Поваренков, Є.І.Рогов, К.П.Селезньов, О.І.Турчинов, В.Д.Шадриков та ін.). А.К.Маркова, розкриваючи характер співвідношення цих процесів, визначає професіоналізацію однієї зі сторін соціалізації особистості, подібно до становлення професіонала – одним з аспектів розвитку особистості. Особистісний же простір визначається ширшим за професійний, при цьому вказується на індивідуально неповторний характер цих процесів та їх співвідношення [5, с. 63-64]. Близької позиції дотримується Г.М.Кочетов, вважаючи професіоналізацію творчою продуктивною частиною соціалізації людини, що завершує останню і впливає на спосіб життя особистості, коло її спілкування, навіть місце проживання тощо [3, с. 101-109]. Є.І.Рогов зауважує, що професіоналізація виступає частиною соціалізації особистості, а також протистоїть спеціалізації іншого роду, результатом якої є розподіл цілісного акту людської діяльності на окремі операції, що здійснюються конкретним індивідом [10, с. 302-303]. Ю.П.Поваренков же вказує, що професіоналізація може розглядатися як особлива форма соціалізації й індивідуалізації особистості, а особистісними критеріями професіоналізації визначає професійну продуктивність з погляду якості, надійності вирішення професійних завдань; професійну ідентичність – значущість професії для особистості як засобу власного розвитку; професійну зрілість – сформованість особистісних механізмів регулювання професійним розвитком. Якщо професійна соціалізація, на думку автора, виступає механізмом соціального регулювання процесу вироблення професійно важливих якостей, якими повинні володіти реальні і потенційні представники конкретної професійної спільності з погляду виконання нормативно зафіксованої у професіограмі соціально-професійної ролі, то професійна індивідуалізація розуміється як регуляторний вплив індивідуальності на процес професіоналізації особистості, що зумовлює унікальність професійного шляху, самотутність і неповторність професіонала, індивідуальний стиль його професійної праці [8, с. 32-40, 87]. Отже, процеси професіоналізації, соціалізації, індивідуалізації особистості фахівця, як і становлення його професіоналізму складним чином взаємозв'язані та взаємозумовлені. Професіогенез у широкому психолого-педагогічному контексті відображає закономірності та механізми процесів соціалізації й індивідуалізації особистості в професії, що відбуваються під впливом різноманітних зовнішніх та

внутрішніх факторів. Їх сутність та співвідношення *неоднозначно трактуються* в існуючих теоріях професійно-особистісного розвитку, тому слід зупинитися на змісті їх основних положень.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає в аналізі й узагальненні різноманітних теорій професійного розвитку особистості, виявленні та обґрунтуванні сукупності положень щодо найбільш продуктивних концепцій професіогенезу та його провідних детермінант.

Виклад основного матеріалу дослідження... Методологічна база професійного онтогенезу достатньо концептуально розроблена і різнобічно представлена в зарубіжній психології праці та професійній педагогіці, інтенсивний розвиток яких в індустріально розвинених країнах Заходу зумовлювався завданнями суттєвого підвищення продуктивності праці, ефективності виробництва в цілому. Згодом ці концепції значним чином трансформувалися під впливом розвитку теорій особистості та посилення тенденцій гуманізації психології праці. Існуючі зарубіжні теорії професійного розвитку особистості можуть бути умовно віднесені до п'яти провідних напрямів – диференційно-діагностичного, психодинамічного, типологічного, теорії рішень, теорії розвитку.

Найбільш традиційним є *диференційно-діагностичний напрям*, побудований на засадах диференційної психології з її психометричними поняттями і методами (Ф.Парсонс, Г.Мюнстенберг, Г.Боген). Ця теорія виходить з таких основних положень: 1) кожна людина за своїми індивідуальними якостями, здібностями може оптимально підходити тільки до однієї конкретної професії; 2) професійна успішність і задоволеність людини професією обумовлені ступенем відповідності індивідуальних якостей цій професії; 3) професійний вибір має бути усвідомленим, що вимагає точної діагностики необхідних якостей. Центральною проблемою досліджень цього напрямку є "зустріч" людини з професією і точне діагностування за допомогою тестування професійно важливих якостей на основі створення "профілю" професійної діяльності. Водночас серед недоліків цього підходу слід наголосити на ігноруванні самого факту можливості зміни особистості людини, мінливості оточуючого її світу і самої професії, тобто певну механістичність уявлень про таку відповідність, оскільки практично життєві реалії часто не обмежуються лише відкриттям однієї раз і назавжди "обраної" професії [2, с. 158-164].

Психодинамічний напрям (У.Мозер, Е.Бордін, Е.Роу) постулює ідею про професійну діяльність, вибір професії як форму сублимації й оперотропізму, спосіб задоволення неусвідомлених інстинктів, певну форму заміщення при зіткненні базальної потреби людини з соціальними перешкодами її задоволення. Відповідно вибір професії розглядається як спроба знайти у професійному житті шляхи вирішення внутрішньоособистісних конфліктів. Особливе місце у цих теоріях посідає проблема кваліфікації потреб людини, зміст яких пов'язується з умовами дитинства і певним типом стосунків у родині – захищеним, вимогливим, ворожим, недбалим, люблячим. До недоліків цього напрямку належить зайва прямолінійність у розумінні зв'язків сімейних відносин дитини з подальшим професійним розвитком людини, недооцінювання інших факторів впливу на процеси професіоналізації [там само, с. 159-161].

Напрямок *теорії рішень* характеризується дослідницькою установкою на вивчення проблеми вибору професії на основі структуризації уявлень теорії рішень, у яких професійний вибір виступає системою орієнтирів особистості в різних професійних альтернативах прийняття рішень, хоча індивідуальні й особливо біографічні умови у професійному виборі здебільшого не враховуються (Ч.Рис, Х.Томі, П.Циллер, Д.Тидеман, О'хара). Цей напрям тісно взаємодіє з теоріями мотивації досягнень і "Я-концепції" та наближається до положень теорії розвитку. Однак намагання вчених цієї орієнтації формалізувати вибір рішень стикається з недостатнім урахуванням його цілісності, за межами дослідження часто залишаються інші фактори, що також активно впливають на цей процес [там само, с. 161-162].

Особливий інтерес становить типологічна *теорія професійного розвитку особистості*, що спрямовується на аналіз зв'язку особистості й екології (Д.Холланд, О.Липман, Э.Шпрангер). Головна увага в цій теорії приділяється опису особистісних типів, що характеризуються як моторний, інтелектуальний, соціальний, адаптаційний, естетичний, владолобний. При цьому підкреслюється необхідність об'єктивного встановлення людиною свого особистісного типу і визначення на цій основі оптимальної сфери професійної діяльності. Найбільш популярними є виділені Холландом типи орієнтації – реалістична, інтелектуальна, соціальна, конвенціональна, підприємницька. Уразливими же моментами типологічних теорій вважаються априорі виділені принципи для їх класифікації, а також дещо штучна і нереальна відповідність людини лише одному з типів орієнтації [там само, с. 163-164].

Зазначені у проаналізованих концепціях професіоналізації фахівця їх певні обмеження, наявні дещо статичні та механістичні підходи успішно долаються в теорії *професійно-особистісного розвитку спеціаліста*, яка була започаткована в працях Э.Шпрангера, Ш.Бюллера, У.Джейда і концептуально оформлена в дослідженнях Д.Сьюпера. Її основний зміст найбільш відповідає гуманістичним суб'єктивним підходам до професіогенезу особистості, а також є найбільш орієнтованим на педагогічну практику. Особливо значущими здобутками цієї теорії дослідники вважають: визначення стадій професійного розвитку людини; введення в обіг

поняття професійної зрілості та розроблення методик її виміру; створення кубічної класифікації професій; моделювання продуктивного розвитку "Я-концепції" особистості фахівця, його професійної кар'єри, професійної долі людини тощо. Водночас недоліками цієї теорії визнається зайва формалізація характеристик "Я-концепції", що ускладнює операціоналізацію цього поняття та його діагностику [там само, с. 162-163].

Як бачимо, виділені характеристики зарубіжних теорій професіоналізації відображають певну траєкторію їх еволюції: від дещо механістичних уявлень про відповідність (невідповідність) людини вимогам професії до їх трансформації у концептуальні ідеї суб'єктності фахівця, творчого взаємозбагачення людини і професії.

Щодо вітчизняних досліджень у цій сфері знань, то І.М.Кондаков і О.В.Сухарев вважають, що на сьогодні вони не мають настільки ж розгорнутих концепцій професійного розвитку особистості [2, с. 158], тимчасом як з погляду О.С.Романової існуючі зарубіжні теорії у цілому відповідають напрямам досліджень вітчизняних учених, а саме виробленню загальних вимог до праці і вибору професії (А.С.Макаренко, А.П.Базік), встановленню вікових закономірностей професійного розвитку (Л.І.Божович, Л.С.Славина, С.П.Кряжде, А.К.Маркова, В.Д.Шадриков), формуванню людини як суб'єкта професійної діяльності (Є.О.Климов, О.П.Конопкин), вивченню проблем професійного життя і професійного шляху особистості (К.О.Абульханова-Славська, С.Л.Рубінштейн) [11, с. 13].

Найбільш вагомої теоретико-методологічної цінності для вивчення проблеми професійного розвитку особистості набули праці С.Л.Рубінштейна (1946, 1957), О.М.Леонтьєва (1975), Б.Г.Ананьєва (1977, 1980), Б.Ф.Ломова (1984), К.О.Абульханової-Славської (1980), в яких професіоналізація розглядається як умова антропогенезу, як засіб розвитку особистості в онтогенезі, як форма її соціалізації. В сучасних дослідженнях різних наук і наукових напрямів простежується тенденція до їх вивчення у контексті взаємовпливу індивідуальних особливостей людини і соціокультурного середовища в процесі соціалізації і (чи) професіоналізації [7, с. 3].

Серед наукових підходів до професіоналізації особистості як цілісного явища, що мають найбільш значні пояснювальні можливості для дослідження проблеми становлення професіоналізму фахівця, варто виділити:

- концепцію системогенезу професійної діяльності В.Д.Шадрикова, в якій ключовим поняттям виступає "система професійної діяльності", а також досліджуються механізми формування професійної мотивації, професійно важливих якостей, професійних здібностей [12];

- психологічну концепцію професіоналізму А.К.Маркової, в якій послідовно викладається цілісне бачення процесу становлення і розвитку професіоналізму фахівця, у тому числі в його віковій та індивідуальній динаміці, а також позначаються суперечливі тенденції розвитку цих процесів [5];

- концепцію професіоналізації як цілісного процесу Є.О.Климова, в якій сформульовані положення про індивідуально-професійний розвиток людини, виявлені його протиріччя, етапи, розроблена теорія профконсультації [4];

- концепцію професіоналізації Т.В.Кудрявцева, в якій професійне становлення особистості розглядається не як короточасний акт, що охоплює професійне навчання, а як довготривалий динамічний процес, що торкається трьох наскрізних ліній професійного розвитку: трансформації мотиваційної сфери професіонала, формування операційно-технічних елементів і професійного самовизначення [4].

У цілому погляди вчених збігаються у тому, що індивідуально-особистісні характеристики людини значно впливають на вибір професії та міру успішності оволодіння нею в процесі професійного навчання і професійної адаптації, визначаючи динаміку формування професійної майстерності, стимулюючи професійну творчість, запобігаючи професійній стагнації, професійному старінню, професійним деформаціям. Особистісні властивості можуть також перешкоджати становленню професіоналізму за умови недостатньої сформованості мотиваційних основ праці, нерозвиненості загальних здібностей, працьовитості, відповідальності особистості. З іншого боку, набуті професійні властивості у міру свого розвитку починають впливати на особистість людини у зворотному напрямі (позитивному чи негативному), зокрема стимулюють особистісне зростання і формування загальних особистісно значущих якостей (чи гальмують їхній розвиток), наприклад, товариськість чи замкненість, організованість чи спонтанність. Поява і збагачення психічних новоутворень людини під впливом професійної праці обумовлюється дією як зовнішніх факторів зміни змісту самої професії, структури і форм професійної діяльності, професійних цінностей педагогічного співтовариства, його ментальності, так і внутрішньоособистісною динамікою уявлень людини про професію, про критерії успішності професійної праці (Н.В.Андреев, О.М.Борисова, Є.О.Климов, Л.Н.Корнеєва, А.К.Маркова, Л.М.Мітіна, С.Є.Пиняєва, Ю.П.Поваренков та ін.).

Професійне й особистісне становлення фахівця опосередковується також його віком і може розглядатися як професійно-віковий розвиток. Це означає, що на різних вікових етапах під впливом фізіологічних і психологічних змін, не пов'язаних з індивідуальними особливостями людини, з'являються певні типові особистісні новоутворення, що виявляються у професії (наприклад, у юності таким новоутворенням можна вважати відповідальність за вибір професії та оволодіння нею, тим часом як у зрілості – спрямованість на досягнення професійних вершин тощо).

Професіонал як суб'єкт праці зазвичай формується пізніше особистості, хоча людина може сформуватися як особистість, не ставши професіоналом і навіть не будучи залученою до професійної діяльності. Разом з тим, особистісна зрілість найчастіше виступає віковою передумовою для того, щоб людина відбулася і як професіонал.

Дослідження співвідношення зовнішніх і внутрішніх факторів професійно-особистісного розвитку фахівця на основі сформульованих С.Л.Рубінштейном положень про два способи життя дозволили Л.М.Мітіній і Ю.П.Поваренкову розробити і підтвердити гіпотезу про існування двох моделей професійної праці і професійного розвитку – пасивної (адаптивної) і активної (творчої, надситуативної). При адаптивній моделі професіоналізації людина орієнтується насамперед на пристосування власної особистості до вироблених професійних вимог, правил, норм та їх виконання, на підпорядкованість власних якостей зовнішнім обставинам, а напрацьовані при цьому алгоритми вирішення професійних завдань, проблем, ситуацій можуть перетворюватися у штампи, шаблони, стереотипи. При активній розвивальній моделі праці людина виступає суб'єктом професіоналізації, прагне вийти за межі повсякденної практики, традиційних нормативів, піднятися над ситуацією, побачити свою працю цілісно і зробити її об'єктом практичного перетворення, що дозволяє фахівцю стати не "рабом становища", а його "господарем" – внутрішньо приймати, усвідомлювати й оцінювати виникаючі труднощі і протиріччя, перетворювати їх на джерело подолання власних меж і подальшого розвитку. Якщо функціонування фахівця в руслі першої моделі детермінується лише протиріччями між вимогами професійної діяльності, професійного співтовариства й індивідуальними можливостями їх задоволення, то професійний розвиток у руслі другої моделі зумовлюється переважно внутрішньоособистісними протиріччями, а вектором професійного розвитку виступає творче "Я" особистості і, відповідно, його принципом та механізмом – саморозвиток [6; 8, с. 84-86]. Подібної позиції дотримуються і вчені-акмеологи К.О.Абульханова-Славська, А.О.Деркач, В.Г.Зазикін, В.М.Маркін та ін., вважаючи, що формування особистості, орієнтованої на високі професійні досягнення та становлення її професіоналізму здебільшого здійснюється на засадах самодетермінації, в єдності процесів саморозвитку, професійної діяльності та взаємодії.

Висновки... Отже, виходячи з наведених положень теорій професіоналізації, можна дійти висновків щодо перспективності професіогенезу, зорієнтованого на самодермінацію – домінування внутрішніх чинників професійного зростання, розвитку як передусім саморозвитку. В такому контексті "навчити" професіоналізму, майстерності, творчості в буквальному розумінні не можливо, цих висот у професії людина може досягти лише власноруч, за умови сформованої мотивації у професійній самореалізації та творчому зростанні, набуття достатнього рівня професійної компетентності та вправності, розвиненості організаційно-вольових якостей, виробленої готовності до постійного самовдосконалення.

Література

1. Климов Е.А. Психология профессионала / Е.А.Климов. – М.-Воронеж: МОДЭК, 1996. – 400 с.
2. Кондаков И.М., Сухарев А.В. Методологические основания зарубежных теорий профессионального развития / И.М.Кондаков, А.В.Сухарев // Вопросы психологии. – 1989. – № 5. – С. 158-164.
3. Кочетов Г.М. Механизмы процесса профессионализации (Концептуальная постановка задачи) / Г.М.Кочетов. – Томск; Изд-во Томского ун-та, 1975. – 189 с.
4. Кудрявцев Т.В. Психология профессионального обучения и воспитания: Учеб. пособие по курсу "Психология" / Т.В.Кудрявцев. – М.: Изд-во МЭИ, 1985. – 108 с.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К.Маркова. – М.: Международный центр "Знание", 1996. – 308 с.
6. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека / Л.М.Митина // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 28-38.
7. Пиняева С.Е., Андреев Н.В. Личностное и профессиональное развитие в период зрелости / С.Е.Пиняева, Н.В.Андреев // Вопросы психологии. – 1998. – № 2. – С. 3-9.
8. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю.П.Поваренков. – М.: Изд-во УРАО, 2002. – 160 с.
9. Развитие и диагностика способностей / Отв. ред. В.Н.Дружинин, В.Д.Шадриков. – М.: Наука, 1991. – 177 с.
10. Рогов Е.И. Личность учителя: теория и практика / Е.И.Рогов. – Ростов-на-Дону: Изд-во "Феликс", 1996. – 512 с.
11. Романова Е.С. Психология профессионального становления личности: Автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07, 19.00.01 / Моск. пед. гос. ун-т им. В.И.Ленина / Е.С.Романова. – М., 1992. – 31 с.
12. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В.Д.Шадриков. – М.: Наука, 1982. – 185 с.

Анотація

У статті представлено результати аналізу сучасних теорій професіоналізації особистості фахівця, обґрунтовується перспективність самодермінаційних факторів професіогенезу.

Аннотация

В статье представлены результаты анализа современных теорий профессионализации личности специалиста, обосновывается перспективность самодетерминационных факторов профессиогебеза.

Summary

Article presents the results of the analysis of modern theories of the professionalization of the personality specialist and justifies ingenuity of selfdeterminant factors of the profession genesis.

Подано до редакції 26.11.2009 р.

□ 2009

Гусак В.А.

ЗНАЧЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ЯК УНІВЕРСАЛЬНОЇ ПРИРОДНОЇ ПСИХОМОТОРНОЇ ЗДІБНОСТІ У ФУНКЦІОНУВАННІ РУХОВОЇ ПАМ'ЯТІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Постановка проблеми у загальному вигляді... Як підкреслюється в Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті, освіта є основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорукою майбутнього України [7, с. 54]. Успішне вирішення цього завдання пов'язується з необхідністю радикальної модернізації освіти, впровадження інноваційних педагогічних технологій, забезпечення сучасних підходів до підвищення кваліфікації кадрів і умов для розвитку, самоствердження і самореалізації особистості [7, с. 55-56].

З нашого погляду, одним із можливих і перспективних шляхів вирішення цього завдання є підвищення загального рівня розвитку здібності до автоматизації музично-ігрових рухів, яка виступає дієвим "інструментом" функціонування рухової пам'яті музиканта-педагога та піднімає до творчих вершин інструментально-виконавську техніку майбутнього вчителя музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Важливу роль у професійно-виконавській діяльності вчителя музики відіграє комплексна інтегральна [15, с. 300-304] рухова пам'ять. Особливого значення визначена психічна функція набуває під час публічного виконання "напам'ять". Про це свідчать Р. Брейтхаупт, С. Фейнберг, Г. Коган, О. Алексєєв, О. Гольденвейзер, В. Муцмакер, Т. Воронова, Т. Воробкевич та ін. Крім того, більшість музикознавців (С. Шлезінгер, М. Лонг, Л. Гінзбург, Г. Нейгауз, А. Зелінський, Б. Міліч, Г. Ципін) функціональні виявлення визначеної полімодальної "слухо-рухової" (І. Лесман) дефініції у структурі-моделі управління виконавським актом зумовлюють інтенсифікацією процесу автоматизації виконавських дій. Більш красномовно про це свідчить С. Фейнберг: "Ми можемо говорити про автоматизацію пам'яті так само, як і про автоматизацію руху" [16, с. 152]. Визначена аксіома знаходить своє підтвердження й у наукових поглядах таких представників загальної психології та фізіології, як А. Бергсон, Т. Рібо, К. Коффка, О. Крестовніков, П. Блонський, С. Рубінштейн, О. Запорожець, Л. Чхайдзе, Д. Донський, О. Асмолов, О. Малхазов та ін.

Таким чином, ми переконуємося в актуальності відображення явища *автоматизації* (від. грец. *auto-matos* – самочинне діяння) [14, с.6] відносно функціонування психічного процесу "рухова пам'ять" як у наукових постулатах психології, фізіології та філософії, так і музичної педагогіки. Саме тому у власних психофізіологічних дослідженнях В. Джеймс, В. Вундт, П. Анохін і Ю. Гіппенрейтер порівнюють її з природним доцільно діючим механізмом, діяльністю, важливою властивістю рухового компоненту умовної реакції, чудовим даром організму людини, який має фундаментальне значення для життя кожного індивіда.

Як наслідок, у царині теорії інструментально-виконавського мистецтва автоматизація, на думку В. Івановського, Т. Маттея, Ф. Штейнхаузена і Г. Прокоф'єва, є рисою, "другою натурою" та досвідом індивідуального піанізму, самою суттю людської нервової системи і властивістю моторики виконавця, а з погляду О. Гольденвейзера, С. Шлезінгера, С. Савшинського і М. Давидова, вона, як необхідна умова музичного виконання на фортепіано, належить до фізичної природи виконавця і, маючи гнучкий характер, впливає на свободу інтерпретації і є кінцевою метою будь-якого методу вдосконалення техніки.

Особливе значення автоматизації рухів ("пам'яті пальців") у втіленні виконавцем музичного твору на інструменті підкреслюють Г. Коган і Г. Ципін. Учені вважають, що художньо повноцінна інтерпретація фізично неможлива доти, доки моторна сторона виконання не досягла значного ступеня автоматизації, що виводить рухи з-під свідомого контролю. Тому цілком логічним є загальне положення С. Савшинського, за яким для успіху технічної роботи потрібна автоматизація виконання шляхом багаторазових повторень.

Варто зазначити, що у музично-педагогічній науковій спадщині концепція зв'язку автоматизації з технікою має досить системне узагальнення у працях В. Івановського, Й. Гата, Ф. Брейтхаупта, А. Щапова, С. Шлезінгера. Більш переконливо про це свідчить Г. Коган: "Запам'ятовування технічно важких місць... відбувається паралельно з автоматизацією таких місць, тобто з випадінням із свідомості окремих ланок, які складають автоматизований "комплекс" [11, с. 139].

Але, незважаючи на таку позитивну оцінку значення автоматизації у музично-виконавському мистецтві,